

Ж. Ковалів оперує таким визначенням: “Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя – це своєрідний самопрояв його особистості через установлену систему способів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій і характеризуються нестереотипністю поведінки, оригінальністю та креативністю форм організації навчально-виховного процесу, регуляторними властивостями, що впливають на механізми міжособистісної взаємодії” [4, 18]. І. Вохмяніна в дослідженні “Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики” виявила залежність: чим вищий рівень сформованості індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики, тим вищим є рівень його загальної та професійної культури [1, 9].

Із наведених дефініцій, спроб інтерпретації поняття ІСПД стає зрозумілим той комплекс знань, наукових здобутків, що накопичилися за історію дослідження цього феномена. Тому існує декілька класифікацій підходів щодо визначення сутності ІСПД, етапів його розвитку. Так, російський науковець Л. Макарова систематизувала підходи зарубіжних та вітчизняних науковців у галузі вивчення індивідуального стилю діяльності, виділивши чотири групи:

- психологічний, де стиль розглядається як індивідуальна специфічна психологічна система окремих осіб, обумовлених типологічно, а всі класифікації побудовані на основі внутрішніх умов індивідуального стилю діяльності (А. Байметов, С. Клімов, Н. Малков, В. Небиліцин, В. Толочек, В. Трошихін, О. Чернічкіна);

- технологічний, коли індивідуаль-

ний стиль розкривається з позиції характеристики засобу здійснення діяльності, як інструментальна озброєність особистості (Н. Амінов, К. Абулханова-Славська, С. Ільїн, Г. Вершловський, В. Ляудіс, В. Лесохіна, І. Пікалов, Н. Посталюк, В. Сімонов, Н. Шеліхова);

- синтетичний, де стиль подається як сукупність різних індивідуальних якостей та системи засобів (С. Клімов, Н. Левітов, А. Маркова, Н. Ніконова, І. Страхов, М. Щукін та ін. автори);
- інтегральний, що стоїть на позиції інтегральної характеристики особистості (С. Васильєва, А. Загв'язінський, І. Зимня, І. Ісаєв, А. Міщенко, В. Мерлін, Л. Пермінова, Л. Подимова, В. Сластьонін, Т. Тамбовцева, В. Чудновський та інші дослідники) [5].

Отже, проведений аналіз засвідчив, що питання індивідуального стилю діяльності вчителя як об'єкта психолого-педагогічних досліджень постали у другій половині ХХ століття. Існує декілька підходів до визначення сутності ІСПД, кожен з яких наділений певною домінуючою характеристикою, яка є вирішальною в рецепції даного поняття.

Але до цього часу немає чіткої єдності поглядів щодо індивідуального стилю професійної діяльності вчителя. Так, частина сучасних українських учених оперують поняттями “індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя”, інша – “індивідуальний стиль педагогічної діяльності”. Активізація досліджень з даної теми за останнє десятиріччя у вітчизняній науці засвідчує той факт, що вивчення ІСПД вчителя, його формування та розвиток є нагальною потребою.

У процесі подальшого дослідження передбачається вивчення критеріїв,

чинників та рівнів сформованості, а також структури індивідуального стилю професійної діяльності вчителя.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. *Вохмяніна І. В.* Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. В. Вохмяніна. – Харків, 2009. – 22 с.
2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
3. *Клімов Е. А.* Путь в профессию / Евгений Клімов. – Л., 1974. – С. 152.
4. *Ковалів Ж. В.* Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Ж. В. Ковалів. – Одеса, 2005. – 23 с.
5. *Макарова Л. Н.* Преподаватель высшей школы : индивидуальность, стиль, деятельность / Людмила Макарова. – Москва – Тамбов, 2000. – Ч. 1. – 243 с.
6. *Мерлин В. С.* Очерк интегрального исследования индивидуальности / Вольф Мерлин. – М., 1986. – С. 253.
7. *Однолесток Т.* Особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури / Т. Однолесток // Молода спортивна наука, 2010. – Т. 4. – С. 132–136.
8. *Психологический словарь* / [под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др.]. – М. : Педагогика, 1983. – С. 131–132.
9. *Черничкина Е. К.* Формирование готовности студентов педагогического вуза к овладению индивидуальным стилем педагогической деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е. К. Черничкина. – Волгоград, 1991. – 21 с.

УДК 37.046.6

*Ірина ОСТАП'ЯК, Юлія ПОПОВИЧ, Степан СОЛОВЕЙ*

## РОЛЬ ПІДРУЧНИКА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*Irina OSTAPYAK, Julia POPOVYCH, Stephan SOLOVEY*

### THE ROLE OF TEXTBOOK IN SHAPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE YOUNG SPECIALIST

*Анотація:* у статті розглядаються проблеми професійної адаптації випускників вищих навчальних закладів до

самостійної професійної діяльності, зокрема, висвітлюється роль сучасних підручників, навчальних посібників у формуванні професійної компетентності, світогляду випускника ВНЗ.

*Annotation:* the article deals with the problem of professional adaptation to independent professional activity of the universities graduates, especially the role of modern textbooks and tutorial in

shaping the professional competence and outlook of the university graduator.

*Ключові слова:* професійний інтерес, навчальні посібники та підручники, електронний підручник.

*Key words:* professional interest, manuals and textbooks, electronic textbook

*Мета:* вивчення ролі сучасного підручника, навчального посібника у формуванні професійної зацікавленості, компетентності випускника ВНЗ.

Останніми роками вітчизняна система освіти переживає період інтенсивного пошуку новітніх шляхів розвитку, типів навчання, інтеграції, новітніх навчальних програм, навчальних посібників, підручників.

Реалії сьогодення на ринку праці висувають нові вимоги до всебічного розвитку особистості. Тому "Метою підвищення кваліфікації працівників є вдосконалення їх освітнього рівня та професійної підготовки внаслідок поглиблення, розширення та оновлення загальнонаукових та спеціальних знань та умінь" [5].

Ряд учених [3; 7] рекомендують звертати увагу на розвиток мотиваційної сфери особистості з метою підвищення професійного інтересу, забезпечення практичної взаємодії навчальних дисциплін та вироблення умінь і навичок шляхом максимального наближення навчального процесу до практики.

За останні декілька років вітчизняна система освіти переживає період активних реформ, починаючи від змін у законодавчій базі, впровадження державних стандартів до оновлення парадигми самої галузі, спрямованої на навчання протягом усього життя. Реалізація цих завдань повинна здійснюватися шляхом оптимізації наукової і практично-орієнтованої складових змісту освіти [3, 16]. Трансформація останнього не може обминути проблеми навчальних програм, посібників та підручників. Вони мають відповідати сучасним вимогам освіти, сприяти інтеграції української освіти у європейський освітній простір. Не випадково важливим є питання адекватності підручника, навчального посібника до вимог Державних стандартів і суспільства загалом, оскільки створення якісної сучасної літератури – один з багатьох чинників, що забезпечує якість освіти.

Проблемою створення якісного, сучасного підручника займаються такі провідні українські вчені, як С. Гончаренко, В. Радкевич, М. Пальчик, Н. Никало, І. Савченко, Н. Мілейкіна, Л. Лук'янова та інші.

Роль і значення підручника як масового навчального засобу, який реалі-

зує основні загальнодидактичні принципи систематичності, послідовності й наочності викладу, обґрунтував Я. Коменський. Створені ним навчальні книги стали тими зразками, які наслідувати автори такого роду видань протягом кількох століть.

Підручники, навчальні посібники є водночас і засобом смислової комунікації, й індивідуальним джерелом знань – опорою суб'єкта, який їх осягає, засобом формування не тільки наукової картини світу, а й самоусвідомлення процесу навчання – засобом навчання думати, аналізувати через самовдосконалення.

Залежно від свого таланту, професійних умінь і навичок кожна людина вносить щось своє у процес навчання.

В Україні відповідно до наказу МОН України від 23.12.2004 № 973 подане таке визначення підручника, навчального посібника: "Підручник – основне навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни, що відповідає офіційно затвердженій навчальній програмі.

Навчальний посібник – навчальне видання, яке доповнює або частково замінює підручник у викладі навчального матеріалу з певного предмета, курсу, дисципліни або окремого його розділу (курс лекцій, зошит-посібник тощо), які застосовуються в навчально-виховному процесі".

Академіку С. Гончаренку належить вислів: "Одна з головних відзнак підручника – системність. Безсистемність викладення у підручнику веде до безсистемності мислення" [11, 27].

До підручників у всі часи відчувалися особливі підходи. Сьогодні вони багатогранні й подекуди суперечливі. Так, дана книга має відповідати всім вимогам щодо змісту освіти, бути цікавою, лаконічною, зрозумілою, забезпечувати цілковите засвоєння студентами, лікарями-інтернами навчального матеріалу. Вона повинна сприяти формуванню наукового світогляду.

Важливою є мотиваційна роль навчального посібника та підручника, що полягає у створенні таких стимулів для випускника вищого навчального закладу, які спонукають до постійного, поглибленого вивчення даного предмета, формують інтерес та позитивне ставлення до роботи, а також контрольнокорегувальну функцію. Остання яка передбачає можливість перевірки, самооцінки і корекції ходу та результатів навчання, а також виконання тренувальних завдань для формування необхідних умінь і навичок [7]. Ураховуючи ці функції підручника, зрозуміло, що на-

писання його – складний і винятково важливий напрям у науці. Він охоплює історичні, філософські, психологічні, санітарно-гігієнічні проблеми, що інтегровані у велетенському науково-педагогічному комплексі [9, 25].

У даний час найпоширенішими є традиційні на паперових носіях та електронні підручники.

Структурно вони складаються з таких основних компонентів:

- текст (основний, додатковий, роз'яснювальний);
- навчальні завдання (питання для самоконтролю, тестові завдання відповідно до розділів тощо);
- дидактичний апарат (заголовки, таблиці, підписи до ілюстрацій, термінологічний словник);
- ілюстративний матеріал (ілюстрації, схеми, рисунки).

Основний ілюстративний матеріал забезпечує засвоєння навчального матеріалу, організацію самостійної роботи, а додатковий – сприяє інтелектуальному розвитку особистості майбутнього фахівця, конкретизує та емоційно підсилює зміст текстів [13, 11].

Підручники, посібники нового покоління повинні враховувати психологічні особливості сприйняття навчального матеріалу сучасною молоддю. Якби дати нашим студентам, особливо лікарям-інтернам завдання назвати найбільш популярні для них слова, то в першу десятку, напевне, потрапили б "комп'ютер", "Інтернет", "інформаційні технології". Адже комп'ютер сьогодні – це, насамперед, джерело нової інформації, зв'язок тощо.

Нині, крім звичних підручників та навчальних посібників, великого значення набувають видання нового покоління з використанням мультимедійних технологій та електронні підручники [11, 27–28]. Зміцнює свої позиції інформаційно-комп'ютерна парадигма освіти, що передбачає використання в навчальному процесі мультимедійних технологій, а також програмних продуктів – комп'ютерних енциклопедій та довідників, електронних підручників та навчальних посібників [3, 15–16]. Сучасний підручник – електронний, має інформацію енциклопедичного наповнення і доступ до будь-якого виділеного фрагмента за допомогою пошукача. Також електронний підручник – це майже програмно-методичний комплекс, що забезпечує можливість самостійно засвоювати навчальний курс цілком або за розділами, поєднуючи в собі властивості звичайного підручника, довідника, та максимально полегшуючи розуміння й запам'ятовування матеріалу.

Головними пріоритетами електронної форми навчального видання вважається те, що [4, 23; 5]:

- вони дають змогу побачити не тільки текст, а й ілюстрації динамічних явищ;
- контрольні тести допомагають перевірити рівень своїх знань;
- можна оперативно знаходити потрібний матеріал.

Електронний підручник має дві складові [3, 16–17]:

програмний компонент, що включає низку модулів: можливість роботи із змістом навчальної дисципліни, пошук потрібного навчального матеріалу, забезпечення роботи з навчальними завданнями, управління навчальним процесом (реалізація зворотного зв'язку); педагогічно-дидактичний компонент, що виконує основні функції електронного підручника, мотиваційно-стимулювальну, інтегративну, інтерактивну тощо.

Отже, електронний підручник забезпечує інтерактивність, індивідуальність та доступність навчання.

Однак, крім переваг, таке видання має ряд недоліків, головними з яких виступають наступні:

- не є гарантом високих результатів навчання;
- виникають складності з відбором і побудовою навчального матеріалу;
- відсутній єдиний підхід до створення ілюстративного матеріалу [3, 16–17].

Але в міру розвитку сучасних форм навчання саме електронний підручник повинен становити основу, ядро на-

вчально-методичного забезпечення дисципліни, адже дає змогу збільшувати обсяг інформації, що передається, ураховувати особливості дисципліни.

Таким чином, важлива роль професійної компетентності, спілкування в сучасному світі виводить проблему формування готовності майбутніх спеціалістів до професійної діяльності однією з пріоритетних. Оскільки готовність до професійного спілкування – це суттєва передумова ефективної діяльності молодшої людини після закінчення вищого навчального закладу, а також швидкої адаптації до умов праці і подальшого професійного самовдосконалення. У широкому науковому розумінні професійна компетентність розглядається як володіння знаннями, які дозволяють робити висновки про щонебудь, висловлювати вагому авторитетну думку. Тому забезпечувати ґрунтовні знання й покликані підручники – традиційні та електронні, оскільки вони дозволяють діяти самостійно та відповідально.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко В. Дидактичні матеріали для відкритого професійного навчання // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 17–19.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Пальчук М. Підручник нового покоління – один із чинників підвищення якості освіти / М. Пальчук // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 15–17.

4. Каргіна О. И. Электронный учебник / О. Каргіна // Специалист. – 2006. – № 11. – С. 23.

5. Довженко О. В. Сорбонская и Болонская декларации: информация к размышлению... / О. Довженко // Вестник высшей школы. – 2000. – № 6.

6. Малихіна О. В. Проблема створення загальної моделі учбово-методичного комплексу / О. Малихіна // Наука і освіта. – 2002. – № 1. – С. 104–107.

7. Гончаренко С. Дидактичні функції підручника / С. Гончаренко // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 6–8.

8. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Бех. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

9. Нічкало Н. Підручник – справа державна / Н. Нічкало // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 24–25.

10. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : КІС., 2003. – 296 с.

11. Савченко І. Особливості електронного підручникотворення / І. Савченко // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 26–28.

12. Онищенко В. С. Основные аспекты в проведении семинарских занятий с врачами-интернами и курсантами по ортопедической стоматологии / Онищенко В. С., Дорошенко Е. Н., Гурип П. А. // Современная стоматология. – 2007. – № 4. – С. 156–158.

13. Радкевич В. Системний підхід до підручникотворення для ПТО // Професійно-технічна освіта. – 2008. – № 2. – С. 10–12.

Стаття надійшла 11.03.2011 р.

УДК 378.016

Людмила БЕРЕЗОВСЬКА

## ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Lyudmyla BEREZOVSKA

### THE FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

*Анотація:* у статті розглядаються педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

*Annotation:* the article is on the pedagogical of forming professional of important qualities of teacher are exposed in the professional preparation.

*Ключові слова:* компетентність, компетенції, професійна компетентність, мовленнєва компетентність, професійне самовизначення, самореалізація.

*Мета:* визначення та розкриття понять “професійна компетентність”; окреслення оптимальних шляхів формування вмін та навичок, якими студенти повинні оволодіти в процесі навчання.

Пріоритетним завданням сьогодні є формування та підтримка висококваліфікованого спеціаліста, що може ефективно працювати в кризових умовах нашого суспільства. Сучасні концепції освіти пропонують відмовитися від традиційних знань, умінь, навичок і переорієнтуватися на ключові компетенції в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній та інших сферах діяль-